

Az emberélet útjának felén

Részlet

Október vége felé Hruscsov és Tito elvtársak szarvasvadászatra indultak a Kaukázus erdőségeibe. Baráti egyetértésben leterítették néhány értékes nagyvadat, többek között egy tizenkettes szarvasbikát. Bulganin elvtárs csak a hegygerincnél csatlakozott hozzájuk, ugyanis a dél felé tartó utazás közben enyhén meghűlt.

A járvány egyre terjedt. Európa zengett éjjelente az aludni képtelen dohányosok fojtogató köhögésétől. Hűvösre vált az idő. A gyárakba irányuló közlekedés elakadt, az emberek tömött sorokban várakoztak a lakótelepek trolimegállóiban.

A férfiak oly óvatosan rejtették markukba ázott cigarettáikat, ahogy a háború nyomán lopózik a félelem. Ladislav Pachta barna bőrkabátban, kézibőrönddel, öntudatlanul nyomkodta cipőtalpát a híg sárba, mély, rácsos rajzolatot hagyva maga után. Pitralon, szappan és szájvíz szagának magánterületét élvezte.

Közben Melbourne-ben folytatódott az edzés. A nap vörösen bukott az óceán fehér habjába, Zátópek és Jungwirth könnyű vacsorájuk elfogyasztása után ismét futni indultak a harmattól nedves fűpályára.

A kövér vízcseppek szabályos időközökben hullottak le a trolivezetékről. A hidegtől remegő emberek csendes reményt tápláltak önmagukban.

Ladislav Pachta felesége sűrű váltócipőben álldogált, majd hirtelen egy finom mozdulattal összetapadt hajához emelte kezét, mert a csonka fák között a ködben a szél úgy suhogott, akár nejlon alsónemű.

A távolban bágyadtan kürtöltek a sárga lámpás buszok. Hangjuk a hosszú szőrű, ausztrál birkák bégetésére emlékeztetett, kiknek gyapja petróleum-, mályva-, lazac-, méz- és türkiz színű – ami csak a hirtelenszóke nőknek áll jól.

- Hová mész, Láda? – szólalt meg egy férfihang a tömegben.
- Prágába. Miért? – kérdezte Pachta, és beleillesztette talpát a rácsos nyomba.

- Csak hogy bőrönddel vagy – mondta a férfi. – Igazi bőr?

- Ja, disznóbőr – felelt Pachta.

A férfi rágyújtott, és cigarettával kínálta Pachtát is.

- Á nem, nem dohányzom! – mondta Pachta. – Vagyis... Ma mégis kérek egyet, majd revansolok!

- Ugyan már, egy Partizánt! – mondta a férfi.

- Sok kicsi sokra megy! – válaszolt Pachta, miután a szomszédja rágyújtott. Hirtelen tudatosult benne az a cigaretta utáni sóvárgás, melyet évek óta nem érzett már, mint annak bizonyítéka, hogy a remény nem teljesen hiábavaló, és az életnek mégis van értelme.

„Ez most egy történelmi pillanat – jelentette ki Nagy Imre elvtárs egy budapesti téren. – Rólunk van szó, gyermekeink jövőjéről!”

A nép ujjongott, és levetett kalappal rázendített egy régi, negyvennyolcas dalra. Majd mikor egy aktatáskás, hegedűtocos fiú magas hangon belekezdett a Marseillaise-be, a hídon acélsisakos katonákkal zsúfolt páncélautók dübörögtek át a Duna felett.

A vezetékek megremegtek, és záporként zuhogtak le róluk a cseppek. A kanyarban feltűnt a trolibusz.

- Nem tudom, miért jár ilyen ritkán – mondta Pachta. – Még lekésem a vonatot!

Utat tört magának a tömegben.

- Utalványt kaptam – mondta. – Egy Spartakra. Most megyek érte.

Utat tört magának az ajtóig. Kissé rosszul lett a cigarettától.

Ladislav Pachta már tizenegy évvel ezelőtt abbahagyta a dohányzást. Akkoriban ismerkedett meg Miluška Mizuňovával. Miluška türkiz félgypajjú pulóvert hordott, ám jól állt neki, mert fiatal volt, és hirtelenszőke.

A pulóver már azelőtt a gyengéje volt, mielőtt Sophia Loren felbukkant volna a mozikban, de akkortájt sehol sem lehetett gypajút kapni. Pachta jól keresett, és szerzett feketén Miluškának egy valódi amerikai dzsempert. A nő azonnal, még a kapualjban felpróbálta, és cseppet sem zavarta, hogy a férfi meglesi őt.

- Látod, Ládík! – mondta akkor Miluška. – Ez legalább szép és tartós holmi. A cigaretta semmire sem jó. Rengeteg pénzt füstölsz el, és közben az egészséged is tönkremegy. Nem akarom a szemedre vetni – mondta –, én magamnak semmit sem kérek, de nézd csak magadra, hogy nézel már ki!

Azon az estén egy vasúti korláthoz támaszkodva elvette a szüzességét, részben szerelemből, részben a büntudat miatt, mert közben eltépte skótkockás szoknyáját, na meg azért is, mert belátta, a lánynak igaza van, így aztán

abbahagyta a dohányzást, és vett magának egy csokoládészínű egysoros öltönyt. Ezzel lezárult a gyermekbetegségek időszaka, és elérkezett az érett férfikor ideje, mikor is nem habozott hosszú távú célokat kitűzni maga elé. Hát persze! – gondolta Pachta. Tizenegy év! – és elégedetten nyugtázta, hogy áramló vére kisöpri testéből a szédülés maradékát.

– Aztán engem is vigyél el egy körre! – mondta a férfi, mikor Pachta leszállt. Majd egy csepp irigység nélkül a szomszédjához fordult: – Mi csak televízióra spórolunk. Hát igen, Pachta felesége varr odahaza!

Közel a pályaudvarhoz, a textilgyár előtt, Pachta összetalálkozott egy munkásör egyenruhás fiatalemberrel.

– Szabadság! – szólt az szolgálati hangon.

– Szabadság! – felelte Pachta. – Mi történik itt?

A fiatalember vállat vont. – Készenlétben vagyunk.

Mindeközben a Genezáret-tó partján egy kibucban fekete szemöldökű lányok a kézigránát használatát gyakorolták. Rövid, ősz hajú nő vezette a gyakorlatot, kinek a bal alkarjára szám volt tetoválva. Minduntalan elfordította fejét, mikor egy gránát véletlenül a kék tóba hullott, és a felforrított vízből fehér hasú halak bukkantak elő.

A vonat, akár egy mosdatlan öregasszony, vizeletszagot árasztott. Ladislav Pachta egy félig üres fülkében foglalt helyet. Szemben vele, a sarokban három férfi kártyázott. Magányába húzódva, közömbösen figyelte a játékot. Eszébe jutott, hogy a töktízes a tromf, de mindhiába, a férfiak römikártyával játszottak.

Pachta nem szokott kártyázni. Mikor Miluškával összeházasodtak, és amerikai konyhát vettek, rozsdamentes evőeszközt meg hatszemélyes porcelánkészletet, abbamaradt a kocsmázás is, heti egy sörét ezután otthon itta meg vasárnaponként.

– Az a legfontosabb – mondta Miluška az esküvő után –, hogy egy szép polírozott nappalink legyen. De nem olyan közönséges, akkor inkább semmilyen, akkor inkább még várunk. És a rendes kárpitozás, ami kitart egy egész életen át! Beleülsz a fotelbe, bekapcsolod a rádiót, és semmi más nem hiányzik az égvilágon! Az otthon szépsége – mondta Miluška –, az otthon szépsége semmivel sem pótolható.

A világ tele volt finom, puha, polírozott rögeszmékkal. A földgyaluk új lakótelepek számára vájtak alapot. Folyókat szabályoztak, gátakat építettek, új síneket fektettek le, gyárak ragyogtak fel az éjszakában kivilágított ablakok ezreivel, és a hús-, a liszt-, a zsír-, a háztartási készülék- meg a textíliafogyasztás szédítő gyorsasággal nőtt. A piac egyre több termékkel gazdagodott. A petríni kilátót adótoronnyá alakították, csökkent a motorkerékpár ára, és az utakon megjelentek az első népautók. Az élet szédítő perspektívákat kínált.

Állólámpára, fényképezőgépre spóroltak, aztán nagyrádióra és centrifugás mosógépre. Kezdetől fogva remek házasság volt ez. Miluška jó pénzért varrt, és jól gazdálkodott.

- A táplálkozáson nem szabad spórolni - mondta -, de ha az ember vesz egy kiló húst, az megérződik. Ha éhes vagy, kenj inkább még egy vajás kenyeret.

- Egyébként - mondta egyszer, amikor fizetéskor a pénzt számolta - már régóta mindenünk meglehetne. De te, Láďa, azt kell mondanom, valahogy megakadtál. Nézd, ott van például Kondr! Továbbképzi magát, állítólag műszaki vezető lesz belőle, ami havonta legalább háromszáz koronát jelent.

Akkor hetente négyszer ő is esti szakközépiskolába kezdett járni. Éjfélig könyökölt a logaritmustáblázatok és a cseh irodalom rövid története fölött, miközben Miluška nedves tekintettel taposta a varrógépet. Vitte valamire. Vettek egy televíziókészüléket, és felajánlották neki a párttagságot.

Aztán hűtőszekrényre spóroltak, és egy 250-es Jawára. Az életszínvonaluk egyre emelkedett. Csak gyereük nem volt még, azt Miluška nem akart.

- A gyerekekkel még ráérünk, majd ha meglesz mindenünk - mondta, mikor egyszer a férfi ezt szóba hozta.

- Szerencse, hogy ott akkor semmi nem történt, mert bizony nem volt túl sok eszünk.

Az esküvő előtt vett egy nagy csomag óvszert, és a víz alatt mindegyiket gondosan ki is próbálta.

- Kicsi madárkám - mondogatta hetente kétszer az ágyban -, elég kényelmes neked ez a kabátka?

De mivel a háztartási tanácsadó kézikönyvben azt írták, hogy semmilyen fogamzásgátlásban nem lehet tökéletesen megbízni, mindig kiszaladt a fürdőszobába, miután Ladislav Pachta elaludt, és ecetes vízzel kimosta magát.

Eszek egy kaszinótojást a tejivóban, álmodozott Pachta, van még szerencsés ember ezen a világon!

Azt álmodta, hogy Miluška sűrű ködbe veszve varr a varrógépén. A türkiz félgypajjú pulóvere volt rajta. Miluška! - szólt. - Miluška! - kiáltott ismét. De az nem fordult meg, csak varrt és varrt, és ő észrevette, hogy nem is ködben, hanem egy zúzmarával borított üvegtábla mögött van. Hevesen törölgetni kezdte a táblát, izzadt, nehezen vett levegőt, mígnem rájött, hogy az egy homályos tejüveg, olyan, amilyen a patikák ajtaján szokott lenni.

Prágában ébredt. Gyűrött volt a nadrágja, fáj a feje. Már nem volt kedve kaszinótojást enni. Prágában esett az eső.

Budapesten kitért a fegyveres felkelés. „Ez a harc lesz a végső, csak összefogni hát!” - énekelték pincébe zsúfolódott nők és férfiak, hova az államvédelmisek kézigránátot dobtak. Kilenc férfi az Astoria Szállóban csendesen ült levágott fejjel.

Az autótelep közelében Pachta betért egy játékboltba, és cica meg kutyus formájú kesztyűbábót vett a gyerekeknek. A kislány tizenöt hónapos volt, Marcelkának hívták, és azon a napon fogant, amikor hazahozták a króm kettőszázötvenest.

Este aztán körüljárták a lakótelepet. A réten ciripeltek a tücskök, a felszíni fejtésekből pára emelkedett, és Miluška csak nevetett, mikor virágzó ágak alatt hajtottak el. Ladislav Pachta behunyta szemét az almasziromesőben.

- Nyáron elmehetünk sárgabarackért Litoměřicébe - mondta Miluška, és a sárvédőről lepöckölt egy hervadt virágot. - Az ember kívánja a sárgabarackot - mondta sokatmondóan, harisnyakötőjét igazítva. - Minden pénzbe kerül, tudod, Ládík.

- Miluška! - szólt, mikor aludni mentek.

- Mi van?

- Én annyiszor gondoltam arra, hogy ez mind talán nem is igaz.

- Mi? - kérdezte Miluška, hajcsavaróval a szájában.

- A boldogság.

- Te kis bolondom! - felelte, és megsimogatta ritkuló haját.

A falon át a rádióból a Rusalka ária szivárgott, és a bányák fölött vörösen fénylettek a csillagok az éjszakában.

- Az embernek - mondta - talán nincs is szüksége mindenre!

Miluška egyre jobban belelendült a nevetésbe. - Mindenre? Neked, férjecském egy csepp érzéked sincs a jövőhöz!

- Miluška!

- No!

- Szeretsz?

- Persze - mondta -, ezentúl egy Spartakra fogunk spórolni.

Átkarolta a nőt, és odasimult hozzá, de az kiszabadította magát az ölelésből, s miközben a távoli sziréna a harmadik váltás kezdetét jelezte, óvatosan lehúzta az övszert, és letette az éjjeliszekrényre.

- Apuskám - suttogta - apuskám.

Mikor aztán a negyedik hónapban volt Miluška, a motoron jó haszonnal túladtak, hiszen vége lett a kirándulásoknak. A babakelengyét Miluška maga varrta anyagköltségen. A gyermekágy idejére már összejött tizenhétézer, s amikor Marcelka egyéves lett, Ladislav Pachta kiváló és megbízható munkájáért külön pénzjutalomban részesült, ráadásul megkapta az utalványt is.

- Sok szerencsét - mondta az eladó, amikor Pachta beindította a csokoládészín Spartakot. - És óvatosan a kuplunggal - figyelmeztette -, míg be nem járódik!

Esőben indult útnak, óvatosan, a mellékutcákban vezetett. Néha valaki utánafordította a fejét. Új szörme- és lakkillata volt a kocsinak. Pachtának egy pillanatra ismét visszatért reggeli hányingere. Alkonyodott, az út mentén

kigyúltak a kirakatok, melyek zsúfolásig voltak polírozott bútorral, nagyrádióval, ananászkonzervvel, csabai kolbással, csillogó hűtőszekrényvel, mosógéppel és porszívóval. Jól látta a kristályüveg konyhákat, a fényképezőgépeket, a kézzel varrt cipőket, a babakocsikat, a televíziókat és minden, minden mást, ami számára a múltat jelentette. Fehér női torzók villódtak az alkonyatban, méz- és mályvaszín gypjában, lazacszín szilonban, fekete csipkés, tajtékfehér monofilban, színváltó taftban, vörös tüllben, türkiz kínai selyemben, mely csak a hirtelenszőke nőknek áll jól. Ladislav Pachta csokoládészín Spartakjával végre elérte az országutat. Már teljesen besötétedett. Bekapcsolta az üvegtörlőt, és felkattintotta a fényszórókat.

Egy sötét utcában, Budapest külvárosában, eközben egy férfi állt háttal a falnak, melyen kifakult „Да здравствует Красная Армия” felirat állt. A három munkásőr felemelte puskáját. A férfi egy tétova mozdulattal megtapogatta a vakolatot, majd kinyitotta a szemét.

Ladislav Pachta beletaposott a gázba, és a steril bőrillatú, csokoládészín tokot elnyelte a sötét.

Melbourne-ben folytatódott az edzés. A hajnalcsillag megfakult a keleti égen, Zátópek és Jungwirth ruganyos futásba lendült a homokos tengerparton. Az óceán csendes volt, a hullámok szelíden nyaldosták fehér edzőcipőiket.

A köd a földfelszínre ereszkedett. Pachta megállt a dombon, a lakótelep fölött. Eszébe jutott, hogy még meg se nézte rendesen a kocsit. Kiszállt, és körüljárta az autót. A hátsó kerék mögött a sötétben, a híg sárban mély nyom

húzódott, melynek végén felfénylett egy Sophia Loren-mellű, türkiz pulóveres, fehér női torzó. Pachta köhögésrohamot kapott. A járvány egyre terjedt.

Öregszem – gondolta, és hirtelen hányingere támadt, amint a reggeli cigarettára gondolt. Nekitámaszkodott a karosszériának, és óvatosan, hogy be ne piszkítsa a kocsit, híg gyomorsavat öklendezett. A Spartak ridegen fénylett itt, a világ közepén.

– Most már mindenünk megvan! – szölt Ladislav Pachta a sötétben, majd a csendben elállt a lélegzete.

Ezen az éjszakán egy fekete-tengeri rep-térről felszálló szovjet repülőraj Budapest lakónegyedeire szórt bombákat. Szárnyukra vörös csillag volt festve.

Josef Jedlička (1927–1990) Prágában született. Esztétikát és néprajzot hallgatott a Károly Egyetemen, ahonnan 1948-ban kizárták. 1953-tól 1968-ig az észak-csehországi vegyipari gyárkomplexumban dolgozott munkásként, nevelőtanárként. 1966-ban jelent meg, kilencezer példányban, első prózakötete, *Az emberélet útjának felén*, amely heves visszhangot váltott ki. Ez az 1954–57-ben íródott, sajátos formájú mű, az ügynevezett tanú-irodalom talán egyik legeredetibb példája. A könyvet 1994-ben adták ki újra. Jedlička 1968-ban disszidált Németországba – s ekkor minden publikálatlan műve elveszett. 1968-tól 1990-ig a müncheni Szabad Európa Rádió munkatársaként dolgozott. Számos esszét írt és publikált. Közvetlenül halála után jelent meg *A vér nem víz* című autobiografikus regénye.

- Mindenünk! - üvöltötte.

A Spartak csak állt a lakótelep felett a dombon. Új, szeplőtlen bőr- és lakkillatú, édes reményünk, a szomorúak menedéke, elefántcsonttorony, a hajnal csillaga! – és mögötte már nem volt semmi, csak az üres, végtelen űr, melyben sarktól sarkig jár a jeges szél.

Sokan azt mondták, hogy az a kissé homályos fénykép, melyen Alice az Eiffel-torony legfelső emeletén térde közé szorítja szoknyáját a nagy szélben, nem valódi. Alice ilyenkor mindig izgalomba jött, és azt állította, hogy a párizsi levegő gyöngyöző köde igenis *létezik*. Bizonyítékul felállt, és mindenkinek megmutatta esküvői ruháját, melyen néhány apró borfolt volt látható. Mindezek ellenére megértem izgatottságát, mert ezt az opálos fényt én igen jól ismerem – egy álomból, egy valódi álomból, mely oly gyakran tért vissza akkoriban, azokban a korai ötvenes években, mikor a prágai utcák oly fájdalmasan rángatóztak, akár a bőrét vedlő kígyó.

Faludy György Bányai Jánossal